

NAGY György A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946

1944. júniusában a Magyar Királyi Rendőrséget „katonailag szervezett őrtestületté”¹ és a csendőrséggel egységes vezetés alá helyezték.² A Magyar Királyi Rendőrség – benne a határszéli rendőrség – a II. Világháború harctevékenységeinek a Magyar Királyság területére kerülésével a honvédelmi törvény³ értelmében tevékenységét a hadi események miatt kénytelen volt megszüntetni és fegyveres személyzetével a Magyar Királyi Honvédséghez csatlakozni. Többségük elesett a harcok során, illetve a visszavonuló haderővel külföldre távozott, ahonnan nem mindenki tért haza.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1945-ben úgy döntött, hogy a hatáskörébe tartozó területen (a hadműveleti területen kívüli térségben) a polgári közigazgatás a szövetségi szellemnek megfelelően alakuljon újjá. A Szovjetunió Állami Honvédelmi Bizottsága még 1944. október 27-én a 2. Ukrán Front haditanácsára bízta a magyar polgári közigazgatás megszervezését és irányítását. És Churchill idézve: „Ahova bevonult a Vörös Hadsereg ott a fegyverek döntötték el, kié a hatalom. Ott nem segített semmiféle rábeszélő művészet, semmiféle diplomácia, semmiféle hivatalos tiltakozás a szövetségesek részéről.” Akikben a magyarok reménykedtek, az angolok, vezetőjük Churchill miniszterelnök gondolatai között Magyarország fel sem villant. A kelet-európai gondolatait elsősorban Lengyelország és Cseh-szlovákia töltötte ki. Számára Magyarországnál Ausztria sorsa is előbbre való volt.⁴

A harctevékenységeknek az ország területén való kiteljesedésével a közigazgatás szervezeti rendszere – közte az államhatárhoz a határforgalom ellenőrzéséhez kapcsolódó is – ellehetetlenült, így felbomlott.

Mindezek ellenére a határterületen a rendvédelmi szervezetek újjáalakulására nem kellett várni a háború végéig. „Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front javaslata alapján úgy döntött, hogy az állami adminisztráció szervezetét a régi szervezeti keretek és formák megtartásával szervezi újjá. A kormány ezzel a döntésével is jelezni kívánta, hogy nem a Tanács Magyarország, nem a proletárdiktatúra kormánya, melynek létrehozására pedig számos helyen történtek kísérletek.”⁵

Az első szervezési intézkedések

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 4-i rendelete⁶ alapján a német megszállás alól felszabadult területeken a nemzeti bizottságok irányításával megkezdték a közigazgatás újjászervezését. „A magyar nép alkotmányos érzületével ellentétben álló” törvények és rendeletek hatályon kívül helyezésével lehetőség nyílt az elbocsátott közalkalmazottak visszavételére.⁷ Az általuk felállított rendvédelmi szervezeteknek is minősíthető szervezetek a közrend és közbiztonság fenntartására irányuló feladataik részeként fontosnak tartották a határterületen a kialakuló forgalom ellenőrzésében való részvételüket.

Az ország német megszállás alóli felszabadításával lépést tartva az első, a legfontosabb – összhangban a Vörös Hadsereg érdekeivel – feladat az élet újraindítása, illetve a belső rend helyreállítása volt.

A 2. Ukrán Front haditanácsa tehát a lakosság irányítására katonai közigazgatást nem épített ki, hanem képviselői a régi állami hivatalok vezetőit bízták meg a polgári közigazgatás beindításával. A helyben maradtak többsége élt is a felajánlott lehetőséggel. A megbízók a szövetségesekre tekintettel igyekeztek még a látszatát is elkerülni, hogy akár kommunista többségűek legyenek ezek a közigazgatási szervek. E politikai megfontolás eredményezte azt is, hogy még nem biztosítottak monopolhelyzetet a kommunista párt számára, így az Ideiglenes Kormányban a HORTHY-hadsereg három vezérére is tagja lett, közülük dálnoki MIKLÓS Béla kapta meg a miniszterelnöki tisztséget, s tárcát kapott gróf TELEKI Géza (TELEKI Pál fia), továbbá két-két szociáldemokrata és kommunista és egy kiszgadzapárti (GYÖNGYÖSI János) miniszter.⁸

ERDEI Ferenc belügyminiszter (Paraszt Párt)⁹ már Debrecenben az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakítása után kinevezett rendőrtiszteket, detektíveket és rendőrségi tisztviselőket, akik 1945. januárban le is tették az esküt, illetve a fogadalmat, melyről jegyzőkönyvet vettek fel.¹⁰

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány országos rendőri szervezet kialakítását szorgalmazta. Az új rendőrség kialakításának első lépései közé tartozott a csendőrség feloszlatásáról és az államrendőrség megszervezéséről és felállításáról szóló rendeletek megalkotása.¹¹ A helyzet bonyolult volt, hiszen a rendelet kiadása még nem jelentette azt, hogy a szervezet már működőképes. Egyidejűleg folyt a vezető és végrehajtó szervezet megtervezése, megszervezése. A Magyar Belügyminisztérium VI. (Közrendészeti) osztály vezetője dr. SZEBENYI Endre¹² 1945. április 20-án, a belügyminiszter számára készített – az osztály megszervezésével kapcsolatos – felterjesztésében 3 alosztály felállítását indítványozta,

köztük a VI/2. Rendőrségi alosztályt. Az alosztály vezetésével ÉKES István miniszteri osztálytanácsost javasolta megbízni.¹³ Ekkor még nem a római négyes számot viselte a közrendészet. A rendőrségi alosztályon ÉKES Istvánon kívül (MKP) TÖMPE András (MKP), DEMETER János (SZDP), BÉCSI Tibor (FKgP), LUKÁCS Pál (FKgP), NAGY Imre (FKgP), BÍRÓ András (FKgP) teljesített szolgálatot. A Közrendészeti osztályt ZÖLD Sándor (MKP) politikai államtitkár felügyelte.¹⁴

A Határrendőrség a Vidéki Főkapitányság szervezeti keretei között látta el feladatait. Dr. KRISZTINKOVICH Antal rendőr főtanácsos kapta a feladatot – a volt vidéki főkapitányság törzsállományába tartozó rendőrfogalmazó és rendőrfelügyelő karból – szolgálattételre jelentkező tisztekkel a helyzetfelmérésre. Jelentését a belügyminiszternek május 17-én tette meg, melyből kitűnnek az adott időszak problémái. A személyzeti kérdések tekintetében már az is hátráltatta a szervezést, hogy a volt törzsállomány 28 tagja közül mindössze tizenketten jelentkeztek szolgálattételre. Közülük egy főt az igazoló bizottság nem igazolt, egy főt a jelentkezést követően az „oroszk fogságba vetettek”, egy főt a jelentkezést követően már berendeltek a belügyminisztériumba, két személyt pedig már lakóhelyéhez közelebbi rendőri szervezethez beosztásba helyeztek. Gyakorlatilag összesen heten kezdték meg a munkát.¹⁵

A főkapitányság létszámát a korábbi 170 fővel szemben 350 főben határozták meg. Már ez a létszámnövekedés önmagában jelentős szervezési feladatot jelentett, arról nem is szólva, hogy a személyzet elhelyezéséről is gondoskodni kellett. A főkapitányság Bajza utca 52. szám alatti székháza az ostrom során 15 belövést kapott, a tetőszerkezet összeomlott, világítási és gépészeti berendezései is jelentős javításra szorultak. Az épület hivatali munkát lehetővé tevő helyreállítására legalább négy hónapot vettek számításba.

A vidéki főkapitányság alárendeltségébe tartozó országos rendőri szervezet személyzeti összlétszámát 24.090 főben tervezték 1945. május 17-én.¹⁶

Helyzetfelmérés, a szervezés előkészítése

A Vidéki Főkapitányság vezetőjének első döntései közé tartozott a helyzetfelmérés.¹⁷ Ebből fakadóan „Adatbejelentésre” adott utasítást járásonkénti bontásban, 1944. szeptember 1-ig visszamenően.¹⁸

Jelentős mértékben hátráltatta a rendőrség szervezését, hogy a volt rendőrök közül sokan hadifogságba estek. A ceglédi fogolytáborban például 1945. június 6-án 131 egyenruhás rendőrt, köztük hat határrendőrt regisztráltak.¹⁹

A határrendőr szervezeti egységek a rendőrség megszervezése során a területi rendőri szervezetek részeként alakultak meg és azoktól nem elkülönülve tevékenykedtek, miként azt a II. Világháború előtt tették.²⁰

A rendőrség megszervezésére vonatkozó rendelet 8.§. (2) bekezdés a) alpontja intézkedett arról, hogy a helyi viszonyoknak megfelelően akár több törvényhatóság területére kiterjedő jogkörrel különleges alakulatokat is létesíthettek.²¹

A határrendőrség működését az első állománytábla szerint 236 fővel kezdte meg.²²

Csak a szakterületet mélyebben ismerőknek tűnhet fel, hogy a felsorolás milyen szűk. Csak a mai fogalmaink szerinti nemzetközi forgalmú határátkelőhelyeket nevesít határszéli kirendeltségekként, amely nem fedte le sem az első világháború előtti, sem a két világháború közötti elnevezések tartalmát.²³ Sőt e júliusi tervezet teljesen eltért dr. SZEBENYI Endre augusztusi rendeletében foglaltaktól.

Míndezek csak az általános szervezési és szervezeti kereteket, lehetőségeket teremtették meg. A rendelet demokratikus szellemiségét jól példázza, hogy a meghatározott státusokra (például főkapitány, kapitány) a területileg illetékes közgyűlés csak a pártok részéről elfogadott, és fizikailag is alkalmas jelöltek közül választhatott, s terjeszthetett fel kinevezésre.²⁴ Ez azt eredményezte, hogy sok jelentkezőt kellett elutasítani. Ráadásul az alkalmasok közül a legképzettebbeket a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya (Bajza utca 52.) saját alárendeltségébe kérte, például 1945. szeptember 6-án név és beosztás szerint 25 főt.²⁵

A szervezet személyi állománya jelentős részét kitevő őrszemélyzet és a detektívtestület tagjait toborzó bizottság választotta ki a jelentkezők közül. Alapfeltétel az „igazolt”-ság volt. A felvettek kinevezése a szaktanfolyam elvégzéséig, illetve az előírt szakvizsga letételéig csak ideiglenes volt.²⁶

Az első módosítás

Az egész Belügyminisztérium az átszervezés lázában égett. ERDEI Ferenc belügyminiszter már júniusban döntött az átszervezésről.²⁷

A módosítás lényegi szándékát vetítette előre – a két világháború közötti „határszéli rendőrségi kirendeltségek”-hez képest – a szervezeti elemekre és azoknak a szervezeti hierarchiában elfoglalható

helyére irányuló változtatás. Egyben jelzi az első magyar határrendőrség felállítását elrendelő törvényben²⁸ megfogalmazott szervezési elvek mellett egyre eltökéltebb állásfoglalást is. E módosítás – már tervezet formájában is – elhárította az akadályt az önálló határrendőrség felállítása elől,²⁹ amely ugyan csak 1945. november 10-én jelent meg a Rendőrségi Közlönyben, de valójában már 1945. augusztus 17-én aláírta dr. SZEBENYI Endre. A kihirdetés altatása mindenképpen egyrészt ERDEI Ferenc belügyminiszter vonakodásának, másrészt a már augusztus végén megkezdődött igen intenzív választási küzdelem számlájára írható. Az amúgy is nehézségekkel küzdő felállítás alatt álló szervezetet³⁰ bizonyára nem kívánták a választási csatározások céltáblájává tenni.

A határrendőr kapitányságok szervezetének felállítása, feltöltése létszám, szállítási és szervezési problémákba ütközött. A kapitányságok nem egyszerre kezdték meg tevékenységüket, bár egyesek 1945. augusztus végéig részben vagy egészen már felálltak. Nem a jelentkezők számával volt gond, hanem az alkalmasságukkal. ÉKES István miniszteri osztálytanácsos által aláírt ügyirat szerint nagyon sok esetben került sor elutasításra.³¹ Ezt bizonyítja, hogy egy-egy kapitányság létszáma a megalakuláskor mindössze 7-8 fő volt, a tervezettel szemben.³² Annak, hogy így kis létszámmal is törekedtek a szervezetek felállítására egyebek mellett az is indokolta, hogy a közelgő választások idejére a határterületen is szükségét látták a sajátos feladatú rendőrségnek. Felvállalva egyben annak az ódiúmat is, hogy a későbbiek során döntésüket felül vizsgálják. E szempont fontosságát bizonyítja, hogy a jelentősebb szakismeretet igénylő távolsági forgalmú határátkelőhelyek szervezésének intenzitása elmaradt a rendőrkapitányságokétól és az őrsökétől. Ahol a távolsági határforgalomra és annak ellenőrzésére feltétlenül szükség volt,³³ továbbra is a Honvédelmi Minisztérium szervezetében a honvéd kerületi parancsnokságoknak alárendelt határporgyázó századok végezték az átléptetést és az ellenőrzést. Természetesen e jelzett helyeken a határrendőr szervezet létrehozása nem állt le. A forgalom ellenőrzési feladatokra történő felkészülésre összpontosítás indokolta a feladat határrendőrséghez visszakerülésének történő az elhúzódását.

Dr. SZEBENYI Endre által 1945. augusztus 17.-én aláírt rendelet³⁴ szellemében folyt a szervezés, melyet mi sem bizonyít jobban mint, hogy az organizációt még az 1945. október 23.-án kelt ügyiratban rögzített létszám tekintetében is felülvizsgálták.

Az 1945-ben eredetileg felállításra tervezett határrendőr kapitányságok és tiszti őrsök tekintetében a realitások szellemében „átmenetileg” csökkentették a létszámot. Összesen 254 tisztt és 1220 fő örlegénység felvételét „toborzását” látták a szervezők megvalósíthatónak.³⁵

A megállapított létszámokban az eltéréseket az alárendelt egy vagy két tiszti őrs, illetve az alárendelt őrsök eltérő száma indokolta. Az 1945. július 2-i tervezethez viszonyítva még ez a csökkentett létszám is igazán magas, hiszen a 254 tisztt a július 2-i tervezetben szereplő tiszti, tisztviselői és altiszti 84 főhöz viszonyítva valamivel több mint háromszoros, a 145 fő örlegénységhez viszonyítva az 1220 fő több mint nyolcszoros. De a november 10-én kihirdetett szervezeti tábla tiszti állományigényének alig több mint fele, az őrszemélyzeti maximális igénynek alig több mint 25%-a, a minimális igénynek is csak 35,5%-a.

Azonnal szembeütő az eltérés az előre jelzett és a kihirdetett szervezeti elgondolás között. Míg az előző egy minimalizált, csak a távolsági forgalmú átkelőkről és állományigényéről szólt, addig ez utóbbi a teljes határterületet átfogó elkülönült, sajátos szervezetű és feladatrendszerű, központi irányítású rendőrség képét vetíti elénk.

A szervezés intenzív szakasza

Az elkülönült határrendőr szervezet létrehozására irányuló szervezőmunka intenzív szakaszába 1945. októberében lépett, amikor a megalakuló Határrendőrség leendő tisztikara részére szeptemberben megtartott tanfolyam eredményesen befejeződött.³⁶

Az 1945. november 4-i választások után a belügyi tárca vezetését NAGY Imre vette át, aki mellett a rendőrséget irányító belügyi államtitkári posztot is a kommunista párt kapta meg. Az 1945 augusztustól november 10-ig „altatott” rendelet első mondatai között szerepelt, hogy: „A határrendőrséghez betoborzott személyek, mind a tisztek, mind a legénység egyelőre a Vidéki Főkapitányság állományába tartoznak és annak közvetlen alárendeltségében állnak. A határrendőrség vármegyei, városi vagy járási kapitányságoktól és községi rendőrbiztoságoktól függetlenül önállóan működik.”³⁷

Ez a megoldás lényegében – az irányítási, vezetési és szervezési elvek tekintetében – az I. Világháború előtti rendszerhez való visszatérést jelentette.³⁸

Ezzel a rendelettel egy igen figyelemre méltó felhatalmazást kapott dr. LÉNÁRT Imre rendőr alezredes: a Magyar Belügyminisztérium IV. (Közrendészeti) osztály szervezetében a IV/2. Rendőrségi alosztály (vezetője ÉKES István miniszteri osztálytanácsos) alárendeltségében a Határ- Folyam- és

Légirendészeti csoport és a Határrendőrség megszervezésére, amely felállításig (további parancsig) a Vidéki Főkapitányság közvetlen alárendeltségébe maradt.

A már kihirdetett rendelet szerint huszonhat 53 fős határrendőr kapitányság alkotta a szervezetet, amelyek alárendeltségébe a helyi adottságokat figyelembe véve kettő – tizenegy őr tartozott volna.³⁹

A távolsági határforgalomra kijelölt átkelőhelyekre tisztí őrök szervezését tervezték 43 fővel. Azokra a távolsági határforgalomra kijelölt átkelőhelyekre, amelyek a kapitányságok székhelyével egybe estek, nem terveztek felállítani külön tisztí őröket. A tisztí őrök felállítása azért volt szükséges, mert a várható nagyobb és nemzetközi forgalomra tekintettel tisztí rendfokozatú parancsnok jelenlétét tartották szükségesnek a gyors intézkedés miatt. Így a kapitányságokhoz való csatolás okozta idővesztés – ami az őrök esetében elfogadható volt – a rendelet szerint elkerülhetővé vált. E mellett egy nagyobb forgalmú átkelőhely ellenőrzése legalább hat! főt igényelt az örlegénységen felül. Az őröket a konkrét elhelyezkedéstől függően nagy létszámú őrre (20 fő) és kis létszámú őrre (12 fő) bontották

A Magyar Államrendőrség létrehozása a Belügyminisztérium kebelén belül a központi irányítás megvalósítását célozta.⁴⁰ Tehát a belügyminisztériumi irányítás közvetlenné vált. A létrehozott határrendőr szervezet szervezetben belüli a különleges megkülönböztetett helyzetét a dokumentumok szerint az indokolta, hogy szinte minden az államhatáron bekövetkező eseménynek nemzetközi vonatkozása volt, s a nemzetközi vonatkozású kérdésekben a végső szó minden esetben a Szövetséges Ellenőrző Bizottság hatáskörébe tartozott. E centralizációs program megvalósítását elsősorban a kommunista párt sürgette, mely a fentiekben túl a központosításban az egységes, a hatékony fellépés lehetőségét látta.

Azonban a dr. LÉNÁRT Imre alezredes vezette csoport minden erőfeszítése ellenére sem volt képes a tervezett szervezet novemberi felállítására. Nem az ő igyekezetükön múlt a siker. Jellemző az akkori körülményekre, hogy december 20-ig még rendes munkahelyük sem volt. Akkor kapta meg a közrendészeti főosztály a központi járásbírósi épület (Markó u. 19-21.) IV. emeletét, s a határ és folyamrendészet a 439-441. számú szobákat, illetve további intézkedésig ideiglenesen a 436-438. számú szobákat.⁴¹ Előtte mindössze Markó utca 25. szám alatt a IV. emeleten a 411. számú szoba állt rendelkezésükre, az is csak 1945. november 8-tól.⁴²

A testület szervezése, az elhelyezési feltételek megteremtése csak rendkívüli nehézségek leküzdése árán sikerült, a személyi állomány áldozatvállalásával.⁴³

1945. december végéig a határrendőrséghez jelentkezőktől pártállás vizsgálatával kapcsolatosan kérdéseket alig tettek fel. A benyújtott kérelmekben a politikai magatartás tekintetében a háború időszaka alatti tevékenység illetve nyilas párttagság volt a döntő. Azt vizsgálta az igazolóbizottság. Decemberben is csak az őrsemélyzeti tagok esküje és kinevezése kapcsán készített jelentések mellékletében szerepelt párttagságot firtató kérdés, az is csak szám szerint. A vonatkozó gyűjtőben mindössze hat határrendőr kapitányság jelentése volt előtalálható. A jelentések 210 főről számoltak be, melynek 69%-nál az ismeretlen (gyakorlatilag nemleges), 13%-nál (28 fő) kommunista, 10,4%-nál (22 fő) szociáldemokrata, 4,2%-nál (9 fő) paraszt párti, 3,3%-nál független kisgazdapárti (7 fő) tagságot regisztráltak. A kommunista párttagság zömét (19 fő) a kunágotai örlegényég tette ki.⁴⁴

A határőrség felállása

A kialakuló határrendőr kapitányságok 1945. évi eredményessége azonban nem elégtette ki sem a kormányt, sem a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot. Sürgették a szervezet átforgalmazását, s e mellett sürgették a normális határforgalom feltételeit biztosító kapcsolatfelvételeket a szomszédos ország határőrzeti szervezeteivel.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság a szovjet képviselői – az Ausztriában állomásozó csapatok utánpótlási biztonsága érdekében – az Ideiglenes Kormánytól követelték a belső rendet, a határrend fenntartását.

Nemcsak a kialakuló határrendőr kapitányságok 1945. évi eredménytelensége miatt sürgette a szervezet átforgalmazását a SZEB, hanem mert folyamatban volt az Ausztriára vonatkozó ügynevezett II. Ellenőrzési Szerződés kidolgozása (1946. június 28-án lépett hatályba), mellyel Ausztria jogot nyert önálló vám- és határőrség megszervezésére.⁴⁵ Ausztria egyébként is a normális határforgalom feltételeinek biztosításában volt érdekelt.

A Belügyminisztérium Határrendészete részére címzett helyzetjelentéseket 1946. január 14–16. között írták alá. A helyzetjelentések a kapitányságok általános eszköz és okmányellátottságán túl alapvetően a személyzeti kimutatás pontosítását célozták, azon belül pedig az örlegénységre összpontosítottak.⁴⁶

Valamennyi határrendőr kapitányságra és alárendelt szerveire igaz, hogy határrendőr igazolvánnyal senki sem rendelkezett, az egységesre tervezett fegyverzett döntő többségében a kapitányságok raktáraiban volt. Egységes ruházattal még a vezető állományt sem látták el.

A szervezet felállása és az önállóság kihirdetése

Önálló, a Vidéki Főkapitányságtól elkülönült Határrendőrség létrehozásának befejező szakasza 1946. február hónapja és márciusa volt, amelyben dr. Szebenyi Endre kimagasló szerepet kapott.⁴⁷

A kinevezettek jelentős része gyakorlatilag már a kinevezésük előtt is a kinevezés helyén teljesített szolgálatot. A kinevezés az eskütétellel együtt vált hivatalossá.

A változás egyik jele maga volt a névváltozás is. NAGY Imre belügyminiszter rendeletével a Magyar Határrendőrség elnevezés 1946. március 14-től megszűnt. A „határrendőrkapitányság” elnevezés helyébe „a magyar államrendőrség határrendészeti kapitánysága” elnevezés lépett.⁴⁸

A rendelet 2.§. kimondta: „A magyar államrendőrség határrendészeti hatóságai és szervei felett a szolgálat irányítását, a felügyeletet és az ellenőrzést a belügyminiszter közvetlenül gyakorolja.” A rendelet 1946. március 14-én lépett hatályba.⁴⁹

A rendelet kiadása aktusával természetesen csak jogilag tekinthető lezártnak a szervezet felállítása. Gyakorlatilag a felállítást egy demonstratív tiszti értekezleten deklarálták 1946. március 18-án a Magyar Államrendőrség Határrendészeti szerveinek tiszti értekezletén. A tiszti értekezleten a megnyitó beszédet dr. LÉNÁRT Imre rendőr alezredes tartotta. Idézet a beszédből: „Bajtársaim! A magyar államrendőrség határrendészeti szerveinek, tiszti karának és legénységének kinevezése befejezést nyert, s ezzel a magyar államrendőrség határrendészeti szerveit véglegesen kialakultnak tekinthetjük, de ugyanakkor szükségessé vált a kiküszöbölése azoknak a nehézségeknek, amelyek a múltban is megvoltak és még ma is megvannak. A Belügyminisztérium a közel jövőben felül fogja vizsgálni a határrendészeti szervek személyzetét politikai szempontból, hogy kiküszöbölve az oda nem való elemeket, a megfelelő képzett tiszti és legénységi állományú határrendőrök számára a biztos, nyugodt munkalehetőséget teremtsen meg.”

Dr. LÉNÁRT Imre ezt követően szó szerint ismertette NAGY Imre belügyminiszter 215.908/1946. IV.12.B.M. számú rendeletét.

E beszéd nem tükrözte azt a tényt, hogy a rendeletet aláíró NAGY Imrét két nappal később 1946. március 20-án RAJK László követte a belügyminiszteri poszton. A dokumentumokból az sem derült ki egyértelműen, hogy dr. LÉNÁRT Imre miért nem ejtett szót arról, hogy a határrendészeti tiszti őrs helyett határrendészeti kapitányságokat hoztak létre. Nem tett említést arról sem, hogy a véglegesség még nem zárta ki a rövid időn belüli belső átszervezést. Sőt nem intézkedett a már 1946. március 4-én jelzett feladatváltozásra sem, amely előrelátható volt, s igényelte volna az 1945. évi 145.389/1945-IV.12.B.M. számú rendeletben foglalt hatáskörök módosítását is, vagy legalább a várható módosítás jelzését.

A felkutatott dokumentumok azt bizonyítják, hogy a „ véglegesen kialakultnak tekinthető” kifejezés, amely a tiszti értekezleten hangzott el, sem jelentett stabil szervezetet. Például a Magyar Belügyminisztérium IV./12.-d. határ-, légi- folyamrendészeti alosztálya állományának többségét a határrendészeti kapitányságokra kinevezett és onnan berendelték tették ki. Továbbá már 1946. április 10-én a határrendészeti kapitányságoknál és tiszti őrsöknél a még üres, illetve a lemondások folytán megüresedett tiszti állások betöltése céljából pótkinevezésekre került sor.⁵⁰ A részleges szervezetmódosításra augusztusig várni kellett.

Figyelmet érdemel az állomány általános felkészültsége is, valamint az ez ügyben tett intézkedések.

A határrendészeti kapitányságok állományának képzettsége rendkívül heterogén volt, a jogi végzettségtől az elemi iskoláig terjedt. Az alhadnagy, hadnagy rendfokozat általában nem jelentett képzettséget. E rendfokozatot viselők jelentős része a harmincas éveik közepén járt. Sőt még negyven éves is volt közöttük. A tisztek jelentős része a háború miatt nem is fejezte be felső, de középfokú tanulmányait sem.⁵¹

A honvédségnél felállított nevelőszemélyzeti intézményt példának tekintve az országos szaktanulmányi felügyelő a demokratikus világnézeti és kulturális nevelést kívánatosnak tartotta a közigazgatásban dolgozók számára. A belügyminiszter ezért szükségesnek ítélte a nevelőtiszti intézmény létrehozását. A már kinevezettek, s azon belül is elsősorban a végrehajtó szolgálatot ellátók köréből kijelölték az arra alkalmasnak találtakat, akiket nyolcnapos tanfolyamra vezényelték. A tanfolyamon elsjátították a továbbítandó tananyagot, amely a magyar történelem, a „bevezetés a demokratikus társadalom és államszemléletbe” című anyag volt, valamint kulturális és politikai tájékoztató anyagok. Erősí-

tették előadói és vitakészségüket, javították helyesírásukat és fogalmazásukat. A továbbiakban rendszeres összevonasokon, értekezleteken vitatták meg a tapasztalatokat, s biztosították számukra újabb anyagokat.⁵² A végrehajtás szintjén e hiányosságok egy ideig nem gátolták a szolgálati feladatok ellátását. A szakmai ismeretek hiánya már igényelte a tapasztalatok átadását.

A határrendészet tagjai megkülönböztetésére még 1946. január 25-én belügyminiszteri rendelet született⁵³, de az állomány ellátására az intézkedés csak 1946. április 27-én jelent meg.⁵⁴

A szervezet módosítása

Az előre nem tervezett szervezeti módosításra a Magyar Államrendőrség határrendészeti hatóságainak és szerveinek átszervezésére 1946. június 7-én kelt rendelet 34 határrendészeti kapitányságot és alárendeltségükben 154 határrendészeti őrsöt állított fel.⁵⁵

Az átszervezést a dokumentumok szerint a gyakorlati tapasztalatok indokolták. Az eljárások terén az illetékesség, a kapitányság – tisztí őrs alárendeltségi kérdései szolgálati és személyi tekintetben problémák merültek fel. A problémák érdemi megoldására a legkézenfekvőbb a tisztí őrs elnevezés megszüntetése, s egyben azok határrendészeti kapitányságokká nyilvánítása volt, ami már a március 14-i rendelet szövegéből is kiolvasható volt.

A szervezetmódosítást már nem NAGY Imre, hanem RAJK László belügyminisztersége fémjelzte. RADVÁNYI Gyula rendőr őrnagy rövid ideig tartó megbízását követően 1946 május 20-tól MARSCHALL László rendőr alezredes vette át Határ-, Folyam-, és Légirendészeti alosztály (IV/12.d.) irányítását a FIKKERT Ferenc rendőr alezredes által vezetett politikai csoport közreműködésével való sították meg.⁵⁶

Az 1946. június 7-i módosított szervezet⁵⁷ felállítása több akadályba ütközött. Az 1945. novemberi választások után megkezdődött a közigazgatásban foglalkoztatottak felülvizsgálatát célzó rendlettervezetek kidolgozása⁵⁸, amelyek egyben az új felvételek és az új kinevezések felfüggesztését jelentették. MARSCHALL László rendőr alezredes tudott a kormánypártok között jelentős vitát keltő tervezetekről. Az irányítása alá tartozó határrendészet eredményes működéséhez azonban szüksége volt az állomány egy részének átcsoportosítására, mivel több határrendészeti kapitányság átminősítésre került. Az átcsoportosításra lehetőségei határán belül intézkedett is. A közel fél év alatti jelentős létszámnövekedés bár csökkentette, de nem szüntette meg a létszámproblémákat. Amellett a közeli feladatmódosulás még a tisztí állománynál is szakismereti hiányosságokhoz vezetett. Egyes rendeletek ráadásul a kialakulatlan futárszolgálat, a folyamatos változó szervezeti rendszer miatt nem is jutottak el a végrehajtás szintjére.

A fluktuáció jelentős volt, mert bár a biztos állás és az illetmény is vonzóerőt jelentett, de a feladat, a végrehajtás körülményeinek megismerése sok alkalmas személyt tántorított el annak vállalásától, illetve késztetett lemondásra. Arról sem szabad elfeledkezni, hogy az alkalmasság megállapítására, s a szűrés körülményei és lehetőségei is korlátozottak voltak. Az erkölcsi értékek a háború idején szinte teljesen elveszítették jelentőségüket, s csak igen lassan kezdtek visszatérni. A háború alatti tettek így is alkalmasak voltak a felvételhez, a felvétel elutasításához, vagy a későbbi eltávolításához. Az őrszemélyzet tekintetében – ahol a legnagyobb volt a hiány – például a követelmény az írni-olvasni tudás volt az igazoltság mellett. Az elbocsátások jelentős része ez utóbbiból következett, mert a „tájékoztató tanfolyamot”, amely gyakorlatilag az alapfelkészítést jelentette, sokan elégtelen eredménnyel fejezték be. A tanfolyam eredményes elvégzése a kinevezés feltétele volt. Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy az útlevelek ellenőrzése, ki- és belépő külföldiekről készíthető névjegyzék, azok továbbítása, a kisebb határforgalmi okmányok kiállítás mellett rendőrnyszemélyi feladataik is voltak. Ezen felül a nagyobb forgalmú átkelőhelyeken működő Hazahozatali Bizottságok munkájában is részt vettek.⁵⁹ Az egyöntetű eljárás fontos volt, ennek érdekében a határ átlépésére vonatkozó rendelkezéseket egységes szerkezetbe foglalva adta ki a belügyminiszter.⁶⁰

A fluktuáció, az áthelyezések nagy száma a határforgalom ellenőrzés helyi ismeretei hiányához is vezetett. Ennek ellensúlyozására a határrendészeti kapitányságok vezetői lehetőséget kaptak kapitányságuk állományából „kihelyezett őrsök, őrszobák” kikülönítésére. Így például a Soproni Határrendészeti Kapitányság a rendszeresített őrsain kívül kihelyezett őrsöket működtetett a nemzetközi forgalmú Bécsi úton, a GySEV pályaudvaron a MÁV pályaudvaron, valamint a kapitányságon belül, a Kossuth Lajos utca 7. alatti kapitányság bel és őrszolgálatának ellátására.⁶¹

A szervezetváltozással nemcsak állományhiány, hanem állománytöbblet is keletkezett. A megszűnő határrendészeti kapitányságok állományát 1946 július közepétől azonban nem lehetett áthelyezni, hanem csak rendelkezési állományba helyezni. A rendelkezési állományba helyezettek kettő hónapig a rendes illetményükre voltak jogosultak, azt követően csak az alapilletményüket kapták meg.

Erre a sorsra jutott a mosonmagyaróvári, a szombathelyi, a darányi, a kunágotai határrendészeti kapitányság, a megszűnő somoskőújfalúi tiszti őrs állományának jelentős része.⁶²

A „B” listázás és szervezetracionalizálás

A Határ-, Folyam-, és Légirendészeti Alosztály (IV/12.d.) szervező tevékenységének eredményességét meghatározóan befolyásolta a „B listázásnak” nevezett miniszterelnöki rendelet⁶³ és a közigazgatás racionalizálására vonatkozó miniszterelnöki rendelet.⁶⁴

E két rendeletben foglalt meghatalmazások alapján felállított bizottságok együttesen jelentősen megrostdalták a rendőrség állományát.

A „B” listázást elrendelő rendelet⁶⁵ 4.§ 3. bekezdése értelmében a rendőrség tagjait három bizottság vizsgálta felül. A bizottságok között elosztották az állománycsoportokat. Az 1. számú bizottsághoz az I., II.B., III., a 2. számú bizottsághoz a II.A., IV., VII., a 3. bizottsághoz pedig az V. és VI. állománycsoportba tartozók kerültek.⁶⁶ A rendelet 2§. (1 – 3) bekezdések alapján azonnali felmondással bocsátottak el csak a Budapesti Főkapitányságról – a főnyilvántartó könyv adatai szerint, többnyire 1946. augusztus 6-i dátummal – 1995 személyt.⁶⁷ A döntéseket a miniszterelnöki megbízottból a belügyminiszteri megbízottból és a szakszervezeti tanács megbízottjából álló bizottság hozta.⁶⁸

A belügyminisztérium IV.- 12/d alosztály alárendeltségébe tartozó határrendészeti kapitányságoknál szolgálatot teljesítő tiszteket a 2. számú bizottság vizsgálta felül, s határozata 27 személyt érintett.⁶⁹ Közülük többen már 1946 júniusa óta rendelkezési állományban voltak.⁷⁰

Bizonyos, hogy nem csak a felsoroltakat tették „B” listára és bocsátottak el, mint ahogy az sem volt törvényszerű, hogy az elbocsátottakat nem lehet visszavenni. Erre példa egy rendőr nyomozó alhadnagy esete, aki 1946. március 19-én kapta meg kinevezését, április 1-én szolgálatételre jelentkezett Kelebián, októberben elbocsátottak, de még 1946-ban az elbocsátást hatálytalanították.⁷¹

A szervezet létszámrendezése már jelentős problémát okozott. A létszámproblémának a valós megoldására az áthelyezési és felvételi zárlat miatt ugyan 1946. novemberig várni kellett, az azonban nem zárta ki az újabb szervezeti módosításra vonatkozó rendelet kiadását. A határrendészeti őrsök jelentős részét a forgalom függvényében megszüntették, összevonták, illetve beolvasztották a kapitányságok szervezetébe. Ennek a rendeletnek a megvalósítása csak adminisztratív oldalról volt eredményes. Ugyanis a B lista rendelet után kidolgozásra került a Magyar Közlöny 1946. szeptember 5-i 211. számában megjelent NAGY Ferenc miniszterelnök 10.060/1945. M.E. számú rendelete „az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelén belül végrehajtandó szervezeti változásokról és az államrendőrséget érintő egyes kérdések újabb szabályozásáról” E rendelet azon a címen, hogy a belügyi tárca költségvetése csökkenthető legyen, s az ügyintézés egyszerűbbé és gyorsabbá váljon felhatalmazta a belügyminisztert a rendőrség bármely hatóságai és szervei összevonására, vagy megszüntetésére, nevük, alá és fölérendeltségük, felügyeletük megváltoztatására.⁷² E lehetőséggel a belügyminiszter 1946. október végén élt is. Megszüntette a felvételt megelőző jelölést és a toborzást.⁷³ A megszüntetett szervek azon tagjait, akik nem kaptak azonnal új munkakört rendelkező állományba helyezték.⁷⁴ Azokat a személyeket, akik a rendelkezési állomány ideje alatt sem kaptak beosztást elbocsátották.⁷⁵

Gyakoriak voltak az áthelyezések is, amelyeket azonban – elsősorban családi kötöttségük, lakhatásuk megoldhatatlansága miatt – sokan nem fogadtak el, s jelentős számban azonnali hatállyal lemondtak állásukról.⁷⁶

A 10.060/ME. számú rendelet 1.§. -ban foglaltak végrehajtására RAJK László belügyminiszter rendelete csak 1946. október 4-én született meg.⁷⁷ Ezek eredményeként szűntek meg a vármegyei főkapitányságok októbert 31-től, s váltak felügyeleti körzetekké, s olvasztották be a vidéki főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát a budapestibe, és nevezték át azt a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályává.⁷⁸

Mindezek a határrendészetenél a valóságban azt jelentették, hogy októberig csak az elbocsátásokra és a lemondásokra kerülhetett sor. A felvételi kérelmek tömegét utasították el.⁷⁹

A személyi kérdések, amelyek a teljes határrendészeti szervezet állományában jelentős feszültséget okoztak, s a szervezet egy részét bizonytalanságban tartották, nem jelentette azt, hogy a határforgalom, a határmenti nemzetközi kapcsolatok terén is stagnálás következett volna be. Az erőteljesen növekedett, illetve fejlődött.

Jegyzetek:

¹ A katonailag szervezett őrtestület kifejezést első ízben a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati szabályzataiban használták. Azt jelentette, hogy a testületen belüli függelmi viszonyok katonaiak, a személyi állomány katonai rendfokozatokat visel, személyében katonának minősül, a katonákra vonatkozó általános jogosultságok és kötelezettségek vonatkoznak rájuk annak ellenére, hogy a szervezet, amelynek tagjai rendvédelmi feladatokat látnak el nem tartozik a véderőhöz, a honvédelmi tárca kompetenciájába. A katonailag szervezett rendvédelmi testület tagjai azonban — mivel katonának minősültek — a hűmán gondozás tekintetében a honvédelmi tárcahoz tartoztak, ahol az ügyek intézésével külön osztály foglalkozott a dualizmus és a két világháború közötti időszakban egyaránt. (a szerk.)

A Magyar Királyi Csendőrség általános szolgálati szabályzatai voltak:

- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest 1887, Központi Községi Nyomda.

- *Általános szolgálati határozmányok a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1896, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, s.n.

- *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n.

- *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, s.n.

A témakörrel foglalkozó szakirodalom főbb alkotásai:

- CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek./

- KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Paannónia Könyvek./

- PARÁDI József: A magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1998) 8. sz. 78-83. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig" című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: *A határszéli csendőrség 1881-1914.* Budapest, 1984, Határőrség.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI. évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.

- Idem: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14. sz. 91-94. p. A tanulmány korábbi változata 1999. februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrségtörténeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* 2.köt. *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design.

- REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

- SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V.évf. (1994) 6. sz. 122-129. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme" című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* Budapest, 2000, Ister.

² 2.300/1944. M.E. számú kormányrendelet. 1944. június 21. Bp.K. 1944. évi 134. szám.

³ 1939/II. tc. a honvédelemről.

⁴ KROCKOV Christian: *Korrajz a 20. századról.* Budapest, 1999, Gabo.

⁵ RÁCZ Béla: A BM újjászervezése 1944 december – 1948 július. *Levéltári Közlemények*, (1970) 1. sz. 91. p.

⁶ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 4-i 13. számú rendelete a polgárőrség megszervezéséről.

⁷ 200/1945. ME.r. MK 1945. 9.szám 4. p. 1945. február 6-án.

⁸ ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Budapest, 2000, Osiris.

⁹ Államtitkárok: ZÖLD Sándor (MKP), KOVÁCS Béla (FKGP)

¹⁰ „Esküvételi jegyzőkönyv.

Debrecen, 1945 évi január hó ...án 5016/1945 szám alatt kelt rendeletével kinevezett detektív az alulírott napon és helyen a következő esküt, illetve fogadalmat letette.:

Én ..... esküszöm a mindenható és mindentudó Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához, az Ideiglenes Nemzetgyűléshez és az Ideiglenes Nemzetgyűlés által választott Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz hű leszek, - Magyarországnak törvényeit, törvényes szokásait, az Ideiglenes Nemzetgyűlés határozatait az ideiglenes nemzeti kormány rendeleteit megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan, lelkiismeretesen, a nép érdekeinek szem előtt tartásával teljesítem. Isten engem úgy segítjen.

Én ..... becsületekre és lelkiismeretekre fogadom, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához, az Ideiglenes Nemzetgyűléshez és az Ideiglenes Nemzetgyűlés által választott ideiglenes nemzeti kormányhoz hű leszek, - Magyarországnak törvényeit, törvényes szokásait, az Ideiglenes Nemzetgyűlés határozatait az ideiglenes nemzeti kormány rendeleteit megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan, lelkiismeretesen, a nép érdekeinek szem előtt tartásával teljesítem.

Debrecen, 1945 év január hó .....nap

Eskü (fogadalom)vevő aláírása

eskütevő (fogadalomtevő) aláírása

MOL XIX-B-1-r-790. – Szn-1945

¹¹ 1.690/1945. M.E. számú és 1700/1945. M.E. számú rendeletek. 1945. március. Kihirdetve MK. 1945. május 10. 26. szám.

¹² Dr. SZEBENYI Endre és ERDEI Ferenc egyetemi évfolyamtársaként került a szervezetbe. Az 1945. március 12-én kelt 5525/1945. számú rendelettel a „B” osztályt (közigazgatási és közjogi) BIBÓ István volt, „C” (közrendészeti) osztályt pedig SZEBENYI Endrére bízta. Vö.: 5.jegyzettel

¹³ MOLXIX-B-1-r-854-138.012/1945 (17.doboz), ÉKES István a moszkvai partizániskola volt parancsnoka több társával 1945 január második felében érkezett Debrecenbe, 1945-ben a Belügyminisztérium Közrendvédelmi Főosztály Rendőrségi ügyosztály vezetője, majd 1948 november 23-án érzékelve PÉTER Gábor határozottan érzett ellenszenvét munkaköréből történő felmentését kérte. BMPK. 1948.nov.23

¹⁴ A megbízás illetve a kinevezés időpontja tekintetében a dokumentumok eltérőek. A hivatkozott dokumentum szerint április 20-án még csak a javaslat született meg. A 3344/1945. BM. sz. rendelet 1945. április 17-én kelt. RÁCZ Béla szerint ERDEI Ferenc a VI. Közrendészeti osztály és alosztály vezetőit csak május 11-én nevezte ki (illetve erősítette meg funkciójukban) Vö.:5. sz.jegyzettel

¹⁵ Dr. KRISZTINKOVICH Antal rendőr főtanácsos, dr. PETŐ Endre rendőr főtanácsos, dr. ENYEDY Jenő rendőr főtanácsos, dr. ZAKARIÁS Dénes rendőr főtanácsos, dr. BARNÁ Gábor rendőr főtanácsos, dr. MEZNERICH Jenő rendőr tanácsos, dr. ESZTERHÁS Kálmán rendőrkapitány.

MOL-B-1-r-746-133.122/1945

¹⁶ MOL-B-1-r-746-133.127/1945

¹⁷ Közbiztonsági szervekre vonatkozó adatbejelentés R. sz.: 5005/1945. B.M. sz.rendelet

¹⁸ Az adatbejelentésre Sopron vármegye alispánja 1945. június 15-én kelt felterjesztése például többek között az alábbiakat tartalmazta:

„Soproni járás. 1. A járás területén 1944. évi szeptember 1-én a/rendőri szerv nem működött, b/ 6 csendőrszolgálat működött és pedig Sopronbánfalva, Brennbergbánya, Lövvő, Nagycenk, Fertőrákos és Kópháza községekben, c/ Fogalmazói tisztifelügyelő és egyenruha viselésére nem jogosult személy nem volt. Egyéb adat rendelkezésre nem áll.

2. A Vörös Hadsereg bevonulása után a soproni járás területén a/ Sopronban a soproni járási rendőrkapitányság b/ huszonhárom helységi székhellyel létesült új közbiztonsági szervek. (...) 6 a-b/ Az új közbiztonsági szervek tagjai eddig javadalmazásban nem részesültek. 7 a-c/ Az új közbiztonsági szervek felszereléssel és fegyverrel ellátva nincsenek. (...) 9/ A járási rendőri szervek megszervezése folyó év április 24. óta van folyamatban. Jelenleg is szervezés alatt áll és a jelenlegi szervezet pusztán karhatalmi és a járási rendőrség szakszerűség szempontjából egyáltalán nem felel meg.”

MOL-B-13-b-VI-4-137.953/1945 (4. d.)

¹⁹ MOL-B-13-b-VI-4-137.831/IV-12/1945 (4. d.)

²⁰ PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

²¹ 1945 április 28-án Bánréve határszéli kirendeltség szervezését kezdte meg SZŐKE Gyula fogalmazó, KELEMEN Aladár detektív, BENCSKÓ László hivatali tisztviselő, KOCSIS Pál hivatali altiszt. Más ügydarab szerint a bánrévei határszéli rendőrkirendeltség megszervezésére 1945 június 28-án CSÁKÁNY Bálint rendőrfelügyelő gyakornok kapott megbízást, aki 1946 január 24-ig ott is teljesített szolgálatot beosztottként, azt követően áthelyezték a Sátoraljaújhegyi határrendőr kapitányság állományába. A vármegyei főkapitány dr. SZÉKELY György rendőr főhadnagyot javasolta határrendőr kapitányságvezetőnek. Az oroszvári határrendőr kirendeltség július 23-tól teljesített „mint határszéli szerv” szolgálatot. A kirendeltség központja Oroszvár községben a Fő utca 250. szám alatt volt. Két őrszobája Horvátjérfaluban az úgynevezett bécsi és pozsonyi úton a vámpüületben volt elhelyezve. A kirendeltséget GAÁL Miklós rendőr őrnagy vezette. Kelebián a határszéli kirendeltség 1945. július 27-től működött dr. REGELE Károly rendőr főhadnagy vezetésével. A nyírábrányi határrendőr kapitányság augusztus 23-án kezdte meg működését BERKY ezredes szóbeli utasítására dr. VÉGVÁRI Sándor rendőr alezredes vezetésével. Sopronban a városi rendőrkapitány utasította 1945 augusztus 20-án JANÓ Antal századost határrendőr kapitányság felállítására. Ő állította fel a határforgalom ellenőrző szervezetet, s vezette szeptember 21-ig, (leváltásáig). Helyettese vitéz BENEDEK Géza rendőrnagy őrnagy. E szervezet augusztus 28-án (más dokumentum szerint 30-án) olvadt be a FROST Lajos rendőr őrnagy vezette határrendőr kapitányságba, melynek elhelyezését ideiglenesen Sopron Deák tér 32. szám alatt az Állami Leánygimnázium bombaszerűlt épületének épületének maradt földszinti részében oldották meg.

- MOL-XIX-B-1-r/Eln/1945/202/273.014; MOL-B-13-b-280.185/1945 (19.d.); MOL-XIX-B-1-r/Eln/217-149.064/1945; MOL-XIX-B-13-b/145.195/1945/IV-12/BM; MOL-XIX-B-10-V-7-65/1946 (1.d.); MOL-XIX-B-1-r/Eln/217-149.064/1945.

²²

A határszéli rendőri kirendeltségek létszámtervezete

Kirendeltség	Fogalmazó	Detektív	Segédhivatali.tisztv.	Őrszemélyzet	Hiv. altiszt	Összesen
Oroszvár	2	3	1	12	1	19
Szob	2	4	1	15	1	23
Bánréve	2	3	1	10	-	16
Hidasnémeti	2	3	1	10	-	16
Záhony	2	3	1	10	-	16
Nyírábrány	2	3	1	10	-	16
Biharkeresztes	2	3	1	10	-	16
Lőkősháza	2	3	1	10	-	16
Kelebia	2	3	1	10	-	16
Magyarbóly	2	3	1	10	-	16
Gyékényes	2	3	1	10	-	16
Szentgotthárd	2	3	1	15	-	21
Hegyeshalom	3	4	1	20	1	29
Összesen:	27	41	13	152	3	236

PARÁDI József: A népi demokratikus forradalom határrendőrsége 1945-1949. In ÁBEL László (szerk.): *A határőrség 40 éve*. Budapest, 1985, Határőrség.

²³ Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1941*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

- Idem: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44-51. p.

- Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCIX.évf. (1986) 3. sz. 45-50. p.
- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség Határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.
- Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
- KESERŰ István — PARÁDI József: *Határőrizetünk 1867-1990*. Budapest, 1990, Határőrség.
- PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.
- Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV.évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 1992. Szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A dualista Magyarország rendvédelme" című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, (1994) 1. sz. 4-23. p.
- Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plussz*, V.évf. (1994) 4. sz. 391-404. p.
- Idem: A Magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V.évf. (1994) 6. sz. 64-75. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme" című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, (1997) 1. sz. különszám, 11-35. p.
- Idem: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, (1999) 5. sz. különszám, 27-48. p.
- Idem: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X.évf. (1999) 11. sz. 42-53. p. A tanulmány korábbi változata 1999. Április 20-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "Szabad mozgás a Kárpát-medencében" című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh.-ig. In BODA József (szerk.): *A magyar büntetésvégrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrőség, rendőrség, vám- és pénzügyőrőség*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 74-109. p. A tanulmány korábbi változata 2003 nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: A történelmi Magyarország határőrizete, tapasztalatai. In MEZEY Barna (szerk.): *ECKHARDT Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat, 357-388. p. /Jogtörténeti értekezések, 28.
- ²⁴ Az a körülmény, hogy a kinevezésekben kompetens testület tagjait a pártok által javasolt személyekből választották nem a demokrácia, hanem az áldemokrácia, szülötte volt. A baloldal ugyanis a kommunista párt indítványát képviselte. Így módon – az egyébként kisebbségben lévő – Magyar Kommunisták Pártjának az állásfoglalása érvényesült a többséget képviselő pártokkal szemben. (a szerk.)
- ²⁵ MOL-XIX-B-13-b-146.294/IV-12/BM/1945
- ²⁶ 6.290/1945. M.E. számú rendelet az 1.700/1945. M.E. számú rendelet kiegészítésére. MK. 1945. 101. szám 1945. augusztus 10. és 6.690/ME. sz. rendelet 3.§.5. bek. 1945 augusztus 18. MK 1945 106. szám
- ²⁷ V.ö. 4. Jegyzettel
- ²⁸ 1903/VIII. tc. a határrendőrségről
- ²⁹ 145.389/1945. IV.-12. B.M. számú rendelet a Magyar Határrendőrség felállítása tárgyában. OK.RK. 1945. évfolyam 180. p.
- ³⁰ ERDEI Ferenc 1945 júniusában eldöntötte az újabb átszervezést, amelyre 1945. augusztus 24-én került sor. Az átszervezés során kapta a Közrendészeti osztály a főosztály besorolást és a VI. számot, a rendőrségi alosztály az ügyosztály elnevezést és a VI/12. számot. Az ügyosztály létszámát a rendelet 28 főben határozta meg. 6154/1945. BM.eln.r.
- ³¹ MOL-XIX-B-13--b-141.502/IV-12/1945
- ³² MOL-XIX-B-1-r-855/138.152/1945
- ³³ MOL-XIX-B-1-r-390/220.330/1946
- ³⁴ V.ö. 29. jegyzettel
- ³⁵ A csökkentett tiszti és legénységi létszám kapitányságonkénti megoszlása az alábbi volt. Salgótarján: 13 tiszt + 65 leg. = 78 fő, Vámosmikola: 13 tiszt + 102 leg. = 115 fő, Esztergom: 7 tiszt + 18 leg. = 25 fő, Komárom: 7 tiszt + 15 leg. = 22 fő, Győr: 7 tiszt + 18 leg. = 25 fő, Mosonmagyaróvár: 19 tiszt + 79 leg. = 98 fő, Sopron: 7 tiszt + 76 leg. = 83 fő, Szombathely: 7 tiszt + 47 leg. = 54 fő, Szentgotthárd: 7 tiszt + 52 leg. = 59 fő, Nagykanizsa: 19 tiszt + 71 leg. = 90 fő, Darány: 7 tiszt + 32 leg. = 39 fő, Harkány: 7 tiszt + 27 leg. = 34 fő, Mohács: 13 tiszt + 29 leg. = 42 fő, Bácsborsod: 13 tiszt + 54 leg. = 67 fő, Szeged: 7 tiszt + 30 leg. = 37 fő, Makó: 13 tiszt + 31 leg. = 44 fő, Kunágota: 13 tiszt + 46 leg. = 59 fő, Gyula: 7 tiszt + 23 leg. = 30 fő, Zsadány: 13 tiszt + 55 leg. = 68 fő, Nagyléta: 7 tiszt + 28 leg. = 35 fő, Nyírábrány: 7 tiszt + 32 leg. = 39 fő, Fehérgyarmat: 7 tiszt + 72 leg. = 79 fő, Vásárosnamény: 13 tiszt + 54 leg. = 67 fő, Sátoraljaújhely: 7 tiszt + 52 leg. = 59 fő, Hidasnémeti: 7 tiszt + 52 leg. = 59 fő, Bánréve: 7 tiszt + 36 leg. = 43 fő.
- MOL-XIX-B-1-r-166-273.424/1945. október 25-én iktatott
- ³⁶ MOL-XIX-B-13-b-280.948/1945 (19.d.)
- ³⁷ V.ö. 29. Jegyzettel
- ³⁸ - PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44-51. p.

- Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

- Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 1992. Szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A dualista Magyarország rendvédelme" című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. In MEZEY Barna (szerk.): *ECKHARDT Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat, 357-388. p. /Jogtörténeti értekezések, 28.

- Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 94-104. p. A tanulmány korábbi változata 2000. Március 19-20-án Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak "A közbiztonság közös európai örökségünk" című XIII.konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

³⁹ 145.389/1945. IV.- 12. B.M. számú rendelet a Magyar Határrendőrség felállítása tárgyában 1. számú melléklet. OK.RK. 1945. évfolyam 180. p.

⁴⁰ A magyarországi rendőrségek államosítása korábbi keletű. A Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE) már a XIX. század utolsó negyedében szorgalmazta a vidéki rendőrségek államosítását. A fővárosi rendőrséget — mint különösen fontos térség rendőrségét — ideiglenes jelleggel már az 1872/XXXVI. tc. Budapest-fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről, majd véglegesen az 1881/XX. tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló jogszabályok államosították. Eleve állami rendvédelmi testületként állították fel — ugyancsak a szakterület, illetve a térség különös fontosságára tekintettel — a Magyar királyi Határrendőrséget és a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrséget az 1903/VIII. tc. a határrendőrségről, és az 1916/XXXVII. tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről szóló jogszabályokkal. A vidéki rendőrségek azonban az önkormányzatok kompetenciába tartoztak. A rendőrtiszteket (korabeli terminológia szerint rendőr tisztviselőket) azonban — az önkormányzatok más tisztviselőihez hasonlóan — 6 évre választották, szemben az állami rendvédelmi szervezetek munkatársaival, ahol a kinevezések „életfogytig” (nyugdíjig) szóltak. Az állami szervezetek tagjai nyugdíjképesek voltak. Ezt a helyzetet szerették volna elérni a vidéki rendőrségek, ezért indították az államosítási mozgalmat. Az államosítás témakörében konferenciákat szerveztek, könyvet írtak, petícióval fordultak a miniszterelnökhöz. Kezdeményezésüket kedvező történelmi időkben valósították meg. A dualizmus időszakát ugyanis a kormány kompetenciájának a gyarapítása jellemezte. Az önkormányzatok is üdvözölték azt a kezdeményezést, amely levette volna a vállalkról a rendőrség fenntartásának költséges terheit, de a szervezetet meghagyta volna. Ennek érdekében szívesen lemondtak volna a városi rendőrségek feletti kompetenciáikról. 1912-ben az 1912/LVIII. tc. a városok fejlesztéséről szóló jogszabállyal a Magyar Királyi Belügyminisztériumban létrehozta egy osztályt a vidéki városok rendőrségei államosításának előkészítése céljából. A javaslat 1914-re készült el. Az országgyűlés azonban visszaküldte átdolgozásra. A hadi állapot beállta miatt azonban nem került vissza az átdolgozott javaslat a törvényhozó testülethez. Az első világháború után azonban — az 1918-1919-es forradalmakat követően — a konszolidáció részeként ismét felmerült a vidéki rendőrségek államosítása. Ekkor az 5047/1919.ME.rendelettel valósították meg az államosítást a már meglévő tervezet hasznosításával. Az államosítás folyamata 1919. október elsejétől 1921. augusztusig tartott. A kormányzó 1920. október 23-án fogadta az államosított rendőrség díszelgését a vérmezőn és a kabinettirodája által elismerését fejezte ki. Ezzel tekinthető lezártnak a magyarországi rendőrségek államosítása. Az államosított rendőrség neve Magyar Királyi Államrendőrség volt, melyet — az 1931. évi szervezeti módosításhoz kapcsolódóan — Magyar Királyi Rendőrségre változtattak. 1945-ben az ország megszállása nyomán az ideiglenes nemzeti kormány kommunista nyomásra az 1690/1945. ME.rendelettel feloszlatta a csendőrséget és a testület kompetenciáját és felszerelését átadta a rendőrségnek az 1700/1945. ME. rendelettel. Ez a ténykedés meglehetősen aggályosnak tekinthető hiszen az 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló jogszabállyal felállított Magyar Királyi Csendőrséget rendelettel oszlatták. Az íly módon a magyar rendvédelemben monopolhelyzetbe hozott rendőrség tehát a Magyar Királyi Csendőrség jogutóda abban a tekintetben, hogy feladatrendszerét, épületeit, berendezéseit, stb. — a személyi állománya kivételével — jogszabályon rögzített módon megörökölte. Az 1700/1945. ME. rendelettel változott a Magyar Királyi Rendőrség neve Magyar államrendőrségre. Ez a rendelet már előre vetítette a későbbi diktatúra árnyékát, mivel szakított „azzal az európai és magyar gyakorlattal, hogy a rend védelme az önkormányzatok és a központi államhatalom közös feladata, melynek érdekében rendvédelmi testületeket működtethetnek. Létrehozta a rendvédelem monopóliumát a központi államhatalomhoz telepítve. Innen már csak egy lépés volt — a társadalmat maga alá gyűrő államapparátus kiépítésének folyamatában — az államvédelmi szervezet létrehozása.

A rendőrség államosításának folyamata tehát nem az 1945-1950-ig tartó „ki-kit győz le” időszak alatt zajlott le, hanem már korábban, a magyar államfejlődés polgári korszakában megvalósult. A polgári korszakban az azonos szakterületű szervezetek fúziója valósult meg. Eltérő profilú szervezeteket azonban ekkor még nem egyesítettek, mivel ebben az időszakban a szakmai szempontok domináltak. A „ki-kit győz le” időszakban azonban politikai szempontok kerültek előtérbe. A koncentráció elve ekkor már a kiépülő diktatúra hatékonyságát volt hivatva elősegíteni. Ennek oltárán áldozták fel a szakmai tudást. A diktatúra igényeinek leginkább egy „mindenható” szervezet felelt meg, amely a központból könnyen irányítható volt. Azonban még ez sem elégítette ki a hatalmon lévők igényét, ezért létrehozták — szovjet mintára — az Államvédelmi Hatóságot, amely abszolút centralizált szervezettel, „szabadon” tevékenykedett kitűnő ellátottság birtokában a nemzet helyett RÁKOSI Máttyás és klikkje érdekében. (a szerk.)

- BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.

- PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1995², Osiris.

⁴¹ MOL XIX-B-13-b-IV-12-283.322/1945

⁴² MOL XIX-B-13-b- 281.615/IV-12/BM/1945

⁴³ A szervezés bonyolultságának egyik bizonyítéka ÓFALVI Antal rendőr alhadnagy 1945. december 19-i „Végleges jelentés a győri V. sz. Határrendőr kapitányság felállításáról” címet viselő jelentése a belügyminiszternek.

„A rendőralhadnagyi kinevezésem kézhezvételkor megtudtam, hogy mint beosztott szerepelek a felállítandó Határrendőrkapitányságon. MOLNÁR Lajos r.hdgy. lett volna a szervezéssel megbízva, de Győrbe utazásunk alkalmával, a siralmas állapotoktól visszariadva vezetői állásáról lemondott. Én azonban elhatároztam magamban, ha egyedül is maradok a magam

erejéből megkezdem ezt a hatalmas munkát... Minden segítség nélkül egyedül megkezdtem elsősorban a kapitányság helyiségének megfelelő épület felkutatását. Három héten keresztül a győri hatóságok mindig elutasító választ adtak. (...) December hó 2-án a Szabadság tér 3. II. emeleten találtam megfelelő helyiségeket. Mivel a november 7-én toborzott rendőrök kinevezése december 12-én megtörtént így 4 szobát foglaltam le, amit a győri lakáshivatal jóváhagyott. Az ítéletábla épület-gondnokától íróasztalt szekrényeket stb. kaptam. Az őrszemélyzet részére a győri bevonulási központtól kaptam kölcsön 2 db. ágyat. A Határrendőrkapitányság ma már teljesen felszerelve, őrszemélyzet, bútorok, fűtés, világítás nehéz problémáit áthidalva készen áll, hogy 1945. (helyesen 1946. N.GY.) január hó 1-én működését megkezdje."

Lökösháza határrendőr kirendeltség vezetését 1945. október 26-án KERTÉSZ Géza nyomozó hadnagy vette át a Csanád vármegyei főkapitány által kinevezett BAKONYI János főtörzsőrmestertől.

BERENTÉS József rendőr százados a komáromi IV. Határrendőr Kapitányság vezetője 1945. október 31-i jelentése szerint a feladat átvételére készülő állományának létszáma mindössze négy fő volt. A valós forgalomellenőrzést a városi rendőrkapitányság állománya látta el, a felrobbantott dunai közúti híd mellett épített orosz hadi hídon, melynek magyar hídfőjénél a vármegyei főkapitány egy fűthető téli barakkot építtetett.

A bánrévei (XXVI) határrendőrkapitányságot vezető dr. SZÉKELY György tevékenységét 1945. december 7-én mindössze négy fő segítette.

MOL XIX-B-1-r-202-273.014/1945; MOL XIX-B-13-b-274.911/1945; MOL-XIX-B-13-b-281.146/1945.

⁴⁴ MOL-XIX-B-13-b-IV-12-283.554, 283.555, 283.556, 283.557, 283.558, 283.633/1945.

⁴⁵ KERÉKES László: *Ausztria hatvan éve*. Budapest, 1984, Gondolat.

⁴⁶ Szentgotthárd IX. határrendőr kapitányság vezetője GAL Rezső rendőr őrnagy jelentéséből kitűnik, hogy a kapitányság egyben ellátja a felállítás alatt álló tiszti őrs feladatait is. Az alárendelt őrsök felálltak. A tiszti és őrszemélyzeti kinevezési okiratokat a kapitányság megkapta. A kinevezést az őrszemélyzet létszámából 12 fő nem fogadta el. A jelentés idején ott szolgált: LABODA Károly rendőr főhadnagy, KISHÁZI János rendőr hadnagy, DÖMÖTÖR Sándor rendőr nyomozó hadnagy, SZEKER László rendőr nyomozó alhadnagy, SOLYMÁRI László rendőr nyomozó alhadnagy, SZABÓ Lajos rendőr irodai alhadnagy, SZIVAS János rendőr főtörzsőrmester, NÉMETH 1 Kálmán főtörzsőrmester, HORVÁTH 4 János főtörzsőrmester, KOVÁTS 4 József főtörzsőrmester, SZEKERES István őrmester. Ott szolgált továbbá 31 próbarendőr. A legszükségesebb helyiségek és bútorzat ideiglenesen biztosítottak. A fegyverzet és lőszerellátás megtörtént.

KÖRNYEFALVI Ferenc rendőr százados a nagykanizsai határrendőr kapitányság vezetője (196 centiméter magas, 110 kilós, 50-es lábbelit viselő személy). 1946. február 16-i jelentése szerint az alárendeltségébe tartozó gyékényesi tiszti őrs állományán túl: LIESZKOVSKY Nándor rendőr főhadnagy, RIGÓ Dezső rendőr hadnagy, PÁSZTI Jenő rendőrnemzet alhadnagy, SÁRKÁNY Sándor rendőrnemzet alhadnagy, MARTOS Gyula rendőrnemzet alhadnagy, SÁNDOR András rendőrnemzet alhadnagy, TERMÁNY László rendőrnemzet alhadnagy. Ott szolgált továbbá 60 próbarendőr.

Sopron VII. sz. határrendőr kapitányság szabadságon lévő vezetője dr. FROST Lajos r.örgy. helyettese, BENEDEK Géza r.ny. őrnagy tett jelentést 1946 február 16-án. Az őrszemélyzet tagjai közül nyolc fő nem fogadta el kinevezését. A kapitányság épületének kijelölt volt csendőrlaktanyában a jelentés idején az orosz katonaság tartózkodott. Egyébként is igen romos állapotban volt. A kapitányság létszáma a jelzett időpontban 79 fő volt, melyből 19 fő tiszt és tiszthelyettes, a többi próbarendőr. A kapitányság vezetője dr. FROST Lajos rendőr őrnagy. Beosztott tisztek: BENEDEK Géza rendőrnemzet alhadnagy, MIHÁLYFFY László rendőr főhadnagy, TELLÉR Kamilló rendőr főhadnagy, KARDOS Béla rendőr alhadnagy, GAÁL Gyula rendőr alhadnagy, SZIGETHY István rendőr alhadnagy, TUCSOK István rendőrnemzet alhadnagy, DUX Erik rendőrnemzet alhadnagy, KARDOS Béla rendőr alhadnagy, FROST Jenő nyomozó, KOZMA József nyomozó, FEKETE 3 István rendőr főtörzsőrmester, HORVÁTH Ernő rendőr főtörzsőrmester, KOVÁCS 1 Gyula rendőr főtörzsőrmester, KÁMÁN 2 József rendőr főtörzsőrmester, NÉMETH 3 Kálmán rendőr főtörzsőrmester, SZABÓ Szilveszter rendőr főtörzsőrmester, SZENTES Ferenc rendőr főtörzsőrmester, TÓTH 7 István rendőr főtörzsőrmester. Őrsei közül megfelelő elhelyezésű a GySEV pályaudvari, a bécsi úti, a fertőrákosi, a sarródi. Részben megfelelő az ágfalvai (2x3 méteres szoba).

Az I. számú salgótarjáni határrendőr kapitányság vezetője dr. SZALAY Árpád rendőr százados 1946. február 15-i jelentéséből kitűnik hogy a személyzet tagjai „a határrendőrszolgálat megkezdésére készen állnak és a szolgálat átvételére csak az utasítás megérkezését várják”. A kinevezett őrszemélyzet 59 tagja közül 7 fő nem fogadta el a kinevezést, egy fő pedig az eskütétel után lépett vissza. A hiányzó 14 fő pótlására póttoborzást tartott a kapitányság vezetője. A jelentés idején ott szolgált: SZABÓ Gábor rendőr főhadnagy őrszemélyzet parancsnok, RÁCZ Gyula Miklós rendőr hadnagy vezető helyettes, TOMOLA Károly rendőr hadnagy (I/3. tiszti őrsparancsnok Somoskőujfalú), DANIS Antal rendőr hadnagy (I/3. tiszti őrsparancsnok helyettes), HERCZEG László rendőr alhadnagy kapitánysági nyomozó, GELENCSEK Gyula rendőr alhadnagy kapitánysági nyomozó, ifj. GAÁL Ernő rendőr alhadnagy (I/3. tiszti őrsön nyomozó), GERGELY László rendőr alhadnagy (I/3. tiszti őrsön nyomozó).

Nyírábrány Határrendőrkapitányság vezetője dr. VÉGVÁRI Sándor r.alezredes jelentéséből kitűnik, hogy a kapitányság már 1945. augusztus óta a teljes ellátatlanság körülményei között működik. A fogda, a toloncállomás és tolonckísérés, a vonatbiztosítás feladataira a felkészített állomány kevés. Több őrsöt felállítani elhelyezés hiányában nem tudott. A jelentés idején 1946. február 15-én ott teljesített szolgálatot 13 próbarendőr, valamint: TELEGDY Lajos rendőr százados, OBORZIL Zoltán rendőr fogalmazó, ADORJÁN Jenő rendőr alhadnagy, SÁROSI János rendőr nyomozó főhadnagy, SZABÓ Dániel rendőr nyomozó hadnagy, MUSZIL József rendőr nyomozó, LUKÁCS János rendőr főtörzsőrmester, FARKAS Gyula rendőr őrmester, PAPP József őrmester.

A valós helyzetre, s annak a kifejezésnek a tartalmára hogy az Oroszvári tiszti őrs és a Hegyeshalmi tiszti őrs kivételével „az őrsök részbeni működésének megkezdése” mit takar dr. NAGY Geyza r.örgy a Magyar Határrendőrség VI. számú, mosonmagyaróvári kapitányság vezetőjének 1946 március 1-én kelt jelentése világít rá. „ Tekintettel arra, hogy őrszemélyzet egyenlőre őrskörletük berendezésük és azok beszerzésével lesznek elfoglalva és tekintettel arra is, hogy a Belügyminisztérium rendelkezése folytán a felállított őrsök egyenlőre csupán a helyszíni ismeretekkel járó és egyéb oktatásokban részesülnek, és érdemi szolgálatot nem látnak el...” továbbá „A határszolgálat átvétele Belügyminiszteri rendelkezés folytán külön parancsra fog megtörténni” Ott szolgált 1946. február 13-án: dr. KOVÁCS Árpád rendőr százados, RÁCZ Pál rendőr főhadnagy, KIRÁLY Ferenc rendőr hadnagy, HORVÁTH Tibor rendőr alhadnagy, dr. HORVÁTH Miklós rendőr főhadnagy, ORGONYI Gyula rendőr alhadnagy, MÓZSI István rendőr alhadnagy, SZATMÁRI Sándor rendőr alhadnagy, BALTAVÁRI István rendőr alhadnagy.

MOL-XIX-1-r-Eln.-594/210.051/1946; MOL-XIX-B-1-r-594/210.051/1946.; MOL-XIX-B-10-V-3-52/1946 (1.d.); MOL-XIX-B-1-r-707/219.836/1946. Gyűjtő.

⁴⁷ Amikor a kinevezések előkészítésével és koordinálásával megbízottak dr. EGRI Gyula, dr. ACZÉL György rendőr alezredes, MAGOS György rendőr százados, RADVÁNYI Gyula r.örgy, FICKERT Ferenc rendőr alezredes, dr. ESZTERHÁS Kálmán r.örgy, BALOGH Endre rendőr alezredes volt. Ők naponta kinevezési parancsok sokaságát terjesztették egyetértésre dr. LÉNÁRT Imre rendőr alezredesnek, aki azokat ÉKES István útján dr. SZEBENYI Endre miniszteri osztályfőnöknek továbbította miniszteri felhatalmazással történő aláírásra.

Dr. SZEBENYI Endre (1895–1950) jogász. A debrecenben megalakuló belügyminisztérium tisztviselője. A IV. (Közrendészeti) Főosztály vezetője miniszteri osztályfőnök, a miniszternek közvetlenül alárendelve. Miniszteri tanácsos 1945-06-11-től (133.719/1945. BM. sz. rendelet.) Miniszteri osztálytanácsos 1946-04-09-től (225.770/1945. BM. sz. rendelet.) RAJK Lászlóval belügyminisztersége idején kiemelkedően jó munkakapcsolatba kerül, ezért KÁDÁR János belügyminiszterrel történő kinevezése után, javaslatára miniszterelnökségi (adminisztratív) államtitkárnak nevezik ki 1947-07-04-től. Az ő nevéhez fűződik a rendőri pártalapszervezetek megszüntetésére vonatkozó javaslat. A RAJK – per kapcsán 1949-06-07-én őrizetbe veszik, 1950 májusában kivégzik, 1955-ben rehabilitálják.

⁴⁸ 215.908/1946. IV. 12. BM. sz. rendelet. MK. 1946. 62. szám.

⁴⁹ Loc. cit.

⁵⁰ Hegyeshalomba LEÉB György rendőr nyomozó alhadnagy, MÉSZÁROS Ferenc rendőr nyomozó alhadnagy, Fehérgyarmatra PALÁDY Károly rendőr nyomozó alhadnagy, ifj. SÁNTHA-MÓZSI Ferenc rendőr nyomozó alhadnagy, Zsadányba BIRÓ Lajos rendőr nyomozó alhadnagy kapott kinevezést. A részleges szervezetmódosításra augusztusig várni kellett.

MOL-XIX-B-13-b-IV-12/d-223.357/1946 (138.d.) Természetesen további kinevezésekre is sor került, de a nem csoportos kinevezések nyomom követése a levéltári anyagok között kilátástalannak tűnik.

⁵¹ A rendelkezésre álló dokumentumok e kérdésben reális statisztikai kimutatás elkészítésére elégtelenek voltak.

⁵² MOL-XIX-B-1-r-390-220.330/1946

⁵³ OK.RK 1946. január 25-i szám 276.455/1945.IV.-12.B.M. számú rendelet

⁵⁴ MOL-XIX-B-1-r-420-219.142/1946

⁵⁵ OK.RK. 1946/410.359/1946. IV –12. B.M. sz. rendelet a határrendészeti rendőri hatóságok és szervek székhelyeinek kijelölése. és MOL-B-10-V-3-52-1946. (1.d.)

⁵⁶ MOL-XIX-B-1-r-378-230.632/1946. A IV/12 osztály öt alosztályra tagozódott: a: személyzeti, b: fegyelmi és szervezési, c: anyagi, d: határ-, folyam-, légi rendészeti alosztályok.

⁵⁷ 410.359/IV-12/d. B.M./1946. RAJK László 1946 július 7-én a BM ügyosztályai felülvizsgálatát (felügyeletét) dr. FISCHER Gyula miniszteri osztályfőnöknek, az elnöki főosztály vezetőjének alárendeltségébe utalta. A IV. főosztályt is.

⁵⁸ A "B" lista alkalmazásáról szóló kormányrendelet ugyan csak 1946. május 19-én jelent meg, de a SZDP és az MKP már 1945. december második felében megvitatta a közigazgatás megtisztításával kapcsolatos kérdéseket. BALOGH Sándor *Parlament és pártharcok Magyarországon 1945 – 1947*. Budapest, 1975, Kossuth, 208. p. 558-559. p.

⁵⁹ MK. 1946. 125. szám 5.690/1946.M.E. sz. rendelet..

⁶⁰ OK.RK. 1946. 394.p. 411.728/1946. IV. – 12. B.M. sz. rendelet. 1946. június 8.

⁶¹ VARGA Béla: *A Soproni FEP története 1945 – 1976*. Kézirat a szerző tulajdonába.

⁶² A „létszámstop” és a júliusi zárlat előtt még sikerült áthelyezni: HERCZEG László rendőrnemzetvezető alhadnagyot és ISTÓK Gyula rendőrnemzetvezető alhadnagyot Magyarbólyba, GROSS László rendőr alhadnagyot, TAKÁCS Károly rendőrnemzetvezető alhadnagyot Oroszvárra, BARBÓCZ Imre rendőrnemzetvezető alhadnagyot, BIRÓ Ferenc rendőrnemzetvezető alhadnagyot Salgótarjánba, BIRÓ László rendőrnemzetvezető alhadnagyot, BOKROS Gyula rendőrnemzetvezető alhadnagyot, DÁVID Lajos rendőrnemzetvezető alhadnagyot, DICK Endre rendőrnemzetvezető alhadnagyot Vámosmikolára, FÜZESI Róbert rendőrnemzetvezető alhadnagyot, GÁBRIEL Ferenc rendőr nyomozó alhadnagyot Esztergomba, GARAI Tibor rendőrnemzetvezető alhadnagyot, GERÓFI Károly rendőrnemzetvezető alhadnagyot, GRENYÓ József rendőrnemzetvezető alhadnagyot, HERCZ Kálmán rendőrnemzetvezető alhadnagyot JÁVOR László rendőrnemzetvezető alhadnagyot, D. NAGY József rendőrnemzetvezető alhadnagyot Mosonmagyaróvárra, LÁSZLÓ Győző rendőrnemzetvezető alhadnagyot, NAGYIDAI Imre rendőrnemzetvezető alhadnagyot Sopronba, ODZE György rendőrnemzetvezető alhadnagyot Nagykanizsára.

MOL-XIX-B-13-b 500.692/IV-12./1946-B.M. (85.d.); MOL-XIX-B-13-b 278.030 és 278.067/IV-12./1946-B.M. (18.d.); MOL-XIX-B-13-b 503.815/IV-12./1946-B.M. (95.d.); MOL-XIX-B-13-b 502.787/IV-12./1946-B.M. (31.d.)

⁶³ 5000/1946.ME.r. ("B" listázás)

⁶⁴ 10 060/1946.ME.r. a közigazgatás racionalizálására vonatkozóan.

⁶⁵ V.ö. 63-as jegyzettel

⁶⁶ MOL-XIX-B-13-b 500.124/IV-12.a/1946-B.M. 83. d

⁶⁷ MOL-XIX-B-13-b 506.509/IV-1.a/1946-B.M. 103. d.

⁶⁸ Ez a tevékenység a látszatdemokrácia tipikus megnyilvánulása, melyre a kommunisták által vezetett Magyar Dolgozók Pártjának ekkor már szüksége volt. A különböző intézmények és szervezetek ugyanis egyaránt a pártközpont (RÁKOSI Mátyás által vezetett szűk csoport) intenciói szerint jártak el. A látszat azonban mégis az volt, hogy demokratikus úton szelektálták ki a közigazgatásból az arra érdemtelenekeket. A valóságban azonban a kommunistákkal nem szimpatizáló személyek eltávolításáról volt szó, hogy a helyükbe a kommunista szimpatizánsok kerülhessenek, tekintet nélkül a szakértelmükre. Így módon igyekeztek – a szalámi taktika szellemében – RÁKOSI Mátyásék a közigazgatásban döntő befolyásra szert tenni. (a szerk.)

⁶⁹ MOL-XIX-B-13-b 575.312/IV-1.d/1946-B.M. 138. d

⁷⁰ A „B” listázott személyek közül egy fő az alosztályon teljesített szolgálatot berendelve a budapesti főkapitányságról (CSÁKVÁRI József rendőr hivatali altiszt). A Határ- folyam- és légirendészeti alosztálynak nem volt tudomása arról, hogy BALOGH Lajos rendőr alhadnagy, SZATMÁRI Sándor rendőr alhadnagy, dr. RAHÓI László detektív, BALOGH Béni Gábor detektív, HERCZEG Lajos rendőrnemzetvezető őrnagy mely határrendészeti szervnél szolgált, ezért a vidéki főkapitányság személyügyi szervének küldték meg a határozatokat a címzetettekhez továbbításra. A többi határozatot az alosztály küldte meg az érintett határrendészeti kapitányságoknak (Sopron, Oroszvár, Biharkeresztes, Hegyeshalom, Szeged, Hidasnémeti, Esztergom, Komárom, Sátoraljaújhely, Nyírábrány, Barcs, Kelebia) A személyzeti nyilvántartásból történő törlés a vidéki főkapitányság személyügyi szervének feladata volt. „B” listázásra került az előzőekben felsoroltakon túl: BABÓCZKI Ervin detektív Hegyeshalom, MIHÁLYFFY László rendőr főhadnagy Sopron, SZIGETI István rendőr alhadnagy Sopron, BALTAVÁRI István

rendőr alhadnagy Mosonmagyaróvár, ORGONYI Gyula rendőr alhadnagy Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom, GAÁL Miklós rendőr őrnagy Oroszvár kapitányságvezetője, MOGYOROSSY Elek rendőr őrnagy Záhony kapitányságvezetője, MOLNÁR Ferenc rendőr alhadnagy, TELLÉR Kamilló rendőr főhadnagy Sopron, SZÁSZ Miklós detektív, Dr. KRAJNAI-HODULIN Lajos rendőr őrnagy Makó kapitányságvezetője, HEGYESHALMI Mihály rendőr alhadnagy, KATONA Géza rendőr őrnagy Szeged, Makó, HERNÁDI István rendőr hivatali altiszt, BEZEMEK Béla rendőr őrnagy Esztergom, ADORJÁN Jenő rendőr alhadnagy Nyírábrány, BARNA Sándor rendőr százados Sátoraljaújhely kapitányságvezetője, MUSZIL József rendőr irodai hadnagy Nyírábrány, MECZLER Béla rendőr irodai alhadnagy, KOCSIS János rendőr alhadnagy Darány kapitányságvezetője, SZABÓ István rendőr tiszthelyettes.

Loc. cit.

⁷¹ MOL-XIX-B-13-b-IV-1-a-520.699/1946.

⁷² 10.060/1946. M.E. sz. rendelet 1.§. 1946. augusztus 30. MK. 1946. szeptember 5. 2-3. p.

⁷³ Loc. cit.

⁷⁴ Loc. cit.

⁷⁵ A balassagyarmati határrendészeti kapitányság vezetésével a rendelkezési állományba helyezett PILLER Jenő határőr őrnagy – bár nevezett politikailag teljesen megbízható azonkívül rátermett jó munkaerőnek bizonyult mégis október hónaptól 1946. december 16-ig kellett várni kinevezésével. KOVÁCS Antal rendőr főhadnagy Kelebiáról mint „létszámtöbblet” Szegedre, őrszemélyzet parancsnokkénti áthelyezésére 1946. október 30-án kerülhetett sor. Szegedről Szobra PALKÓ Jenő rendőr alhadnagy, Hidasnémetiből Szobra PARÉJ Kálmán rendőr alhadnagy október 11-én, KUTI Jenő rendőr nyomozó alhadnagy Biharkeresztesre csak október 16-án, Szobról NÉMETH József rendőrnnyomozó alhadnagy, Barcsról ROMOLICZ János rendőr nyomozó alhadnagy Hegyeshalomba 1946. november 29-én kerülhetett áthelyezésre.

MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-520.443/1946. (134.d.); MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-523.093/1946. (137.d.); MOL-XIX-B-13-b-520.725/IV-1-a./1946-B.M. (134.d.); MOL-XIX-B-13-b 576.740/IV-1-d./1946-B.M.;

⁷⁶ KÖRNYEFALVI Ferenc rendőr századosnak, a nagykanizsai határrendészeti kapitányság vezetőjének kérelmére az áthelyezésére a budapesti folyamrendészeti tanosztály és hajótelepére csak 1946 október 31-én kerülhetett sor, s a kapitányságot RIGÓ Dezső rendőr főhadnagynak csak 1946. november 15-én tudta átadni.

MOL-XIX-B-13-b /IV-1-a./1946-B.M.135.(d.)

⁷⁷ 533.900/1946. B.M. számú rendelet RK. 1946. október 14. 574-575.p- MK. 1946.október 6-i 228.szám.

⁷⁸ OK MK 1946. október 6. 228. szám 533.900. BM. sz. rendelet. aláíró RAJK László.

⁷⁹ Például: MOL-XIX-B-13-b-IV-12-282.195/1946 (20.d) 16 fő., MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-503.294/1946 MOL-XIX-B-13-b-IV-1/a-503.300/1946.